

TALLINNA ÜLEMISTE VEEJUHTME ARHEOLOOGILISEST UURIMISEST

Rivo Bernotas, Keiti Randoja, Andres Toauri

Tallinnas Pärnu mnt 31 kinnistul kaevati 2016. a juulist septembrini välja keskaegne Ülemiste veejuhe. See avastati üsna ehitustööde algusjärgus, arheoloogilise järelevalve käigus. Veejuhtme asukoht oli vanade linnaplaanide põhjal küll teada, kuid tööde eel polnud kindel, millisel määral on see 19. saj hoonestuse all säilinud.

Ülemiste veejuhe mängis Tallinna arengus ja elanike veega varustamises tähtsat rolli, sest senised põhjaveest toitunud lahtised salvkaevud ei suutnud 14. saj esimesel poolel keskaegse linna kasvamise ja elanike arvu suurenemise tõttu enam vajaminevat veetarvidust katta.

Nii andis Taani kuningas Valdemar 1345. a korralduse ehitada Tallinna veskite paistiikide veega varustamise jaoks peaaegu 4 kilomeetri pikkune veekanal Ülemiste järvest Harju värvani. Kirjalikes allikates on seda esimest korda mainitud 1349. a jõuluõhtul.

Kirjalike allikate andmetel ehitati veekanal algul lahtise veejuhtmena, mille põhi ja seinad olid laotud paeplaatidest. Sellise pika veejuhtme korrashoid ja sissetuisanud liivast puhastamine nõudis pidevalt suurt kulu ja töövaeva ning 17.–19. saj jooksul kaetigi kanal võlvlaega.

Veejuhe oli kasutusel kuni 1860. aastateni. Ühtlasi on see säilivuse poolest ainulaadne muistis kogu Põhja-Euroopas.

Nüüdsete väljakaevamistööde esimeses etapis eemaldati veejuhet katnud hilised, 19. saj teise poole täitekihid, mis, nagu tuvastati, pärinesid varem krundil paiknenud hoonete keldrite kinniajamise järgsest ajast. Tuvastati, et veejuhtme loode- ja keskosas oli sellel paik-

nenud hoonete keldrite põrand rajatud otse veejuhet katnud paeplaatidele.

Veejuhtmest puhastati kaevandi alal välja 28,6 m pikkune ja 1,9–4,4 m laiune kaevandit läbinud lõik, mis oli loode-kagusuunaline. Veejuhet üksikasjalikumalt uurides selgus, et see on ehitatud mitmes järgus. Ehituse võiks uuringute tulemustele tuginedes jagada vähemalt kahte etappi.

Esmalt laoti paeplaatidest veerenni külgeinad. Renni põhjal polnud mitte paeplaadid, vaid liiv. Pealt on kahest ehitusjärgust koosnev renniosa kaetud paeplaatidega. Hiljem (renni ümbritsevast pinnasest saadud leiuainese põhjal otsustades 19. saj) on üle paeplaatidega kaetud renni ehitatud paest võlvkaar, kusjuures renni katvad paeplaadid on oma asukohale alles jäetud. Võlvkaar oli säilinud üksnes kaevandi Süda tänava poolses seinas, mujalt oli see 19. saj hoonete rajamise käigus eemaldatud. Veejuhtme kaevandi seina alla ulatunud kaguosas – dokumenteeritud võlvi all – paiknenud katteplaatide alusel võib veekanal selle osa dateerida 1845. a järgsesse aega.

Veejuhtme kõrvalt avastati paekivist kaev, mis oli puittoru kaudu otse ühendatud veejuhtmega. Kaevu võib kultuurikihi stratigraafialeg tuginedes dateerida siiski uus-aegseks. Ei saa välistada, et kaev ehitati kanali kõrvale (tollasele Mülleri põllule) 1694. a, võttes aluseks rae moodustatud linna veevarustuskanali olukorra uurimise komisjoni ettepaneku.

Dokumenteerimise järel kaeti veejuhe liivaga.

(1) Veejuhtme väljapuhastamine, vaade loodest. Fotod Rivo Bernotas (2) Ülemiste veejuhe Pärnu mnt 31 kinnistul, vaade kagust